

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 3 Sayı/ISSUE 6 Yıl/YEAR: 2020

Alındı/RECEIVED: 18-09-2020 – Kabul/ACCEPTED: 13-10-2020

Covid-19 Pandemisi ve Ulus Devletler: Küreselleşmenin Sonu Mu?

Covid-19 Pandemic and Nation States: The end of Globalization?

Yaşar YEŞİLYURT¹

Abstract

The birth of the nation state gave rise to states whose borders were on a certain territory and markedly isolated from other states by the power of a central power. Globalization, on the other hand, started to make itself felt strongly after the 1980s as a phenomenon that eliminates the distance with its reality that transcends borders in economic, political and social terms to this isolation of the nation state. In a century where there were debates such as the full nation-state disappearing or evolving into regional nation-states, the Covid-19 pandemic had a serious blow to this and imprisoned both states and people in

Öz

Ulus devletinin doğuşu devletleri, sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde ve merkezi bir iktidarın gücü ile diğer devletlerden belirgin bir şekilde birbirinden izole olmuş devletlerin ortaya çıkmasını sağladı. Küreselleşme ise ulus devletinin bu izolasyonuna ekonomik, siyasi ve toplumsal anlamda sınırları aşan gerçekliği ile mesafeyi ortadan kaldıran bir olgu olarak 1980'lerden sonra güçlü bir şekilde kendini hissettirmeye başladı. Tam ulus devlet bitti yok oluyor ya da bölgesel ulus devletlere evrilecek gibi tartışmaların olduğu bir yüzyılda Covid-19 pandemisi buna ciddi bir darbe vurmuş oldu ve

¹Yaşar YEŞİLYURT, Dr. Öğrt. Üyesi, Samsun Üniversitesi, Sosyoloji, y.yesilyurt71@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-9094-1538

isolation. With this epidemic, it was clearly understood how important the control of borders and therefore the structure of the nation-state is. Until the Covid-19 outbreak began, there were many periods of crisis that questioned our assumptions that globalization is good. The 1997-98 Asian crisis is like the 2008 crisis. However, the Covid-19 outbreak seems to have been disappointing even for those who argue that the inevitable march of globalization cannot be reversed. Because with this epidemic, even if the nation-state does not return in its Westphalian form, it is returning strongly. The aim of this study is to analyze how the relationship between nation states and globalization will follow with the Covid-19 pandemic. Qualitative research method based on literature review was used in the study.

hem devletleri hem de insanları izolasyona hapsetti. Sınırların kontrolünün ve dolayısıyla ulus devlet yapısının ne kadar önemli olduğu bu salgın ile bariz bir şekilde anlaşıldı. Covid-19 salgının başlamasına kadar küreselleşmenin iyi olduğu yönündeki varsayımlarımızı sorgulayan birçok kriz dönemleri oldu. 1997-98 Asya krizi 2008 krizi gibi. Ancak Covid-19 salgını küreselleşmenin kaçınılmaz yürüyüşünün tersine çevrilemeyeceğini savunanlar açısından bile bir hayal kırıklığı yaşatmışa benziyor. Çünkü bu salgınla birlikte ulus devlet Westfalyan biçimiyle geri dönmese bile güçlü bir şekilde geri dönüyor. Bu çalışmanın amacı Covid-19 pandemisi ile birlikte ulus devletler ve küreselleşme ilişkisinin nasıl bir seyir izleyeceğinin analizini amaçlamaktadır. Çalışmada literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Keywords: Nation State, Globalization, Covid-19

Anahtar kelimeler: Ulus Devlet, Küreselleşme, Covid-19

Giriş

Günümüzde dünyada var olan devletlerin tamamı ulus devlet yapıları olarak örgütlenmişlerdir. Ulus devlet, 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa'da başlayan merkantalizm politikası, fizyokrasi, felsefi ve bilimsel gelişmeler, sömürgecilik ve kapitalizmle birlikte gelişme sürecine giren bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Ulus devletin ortaya çıkmasını sağlayan en önemli özellik ise merkezi yönetimin belirlemeye başlaması ve din ile dünyevi tüm kurum ve grupları hâkimiyeti altına alması olarak ifade edilebilir (Heywood, 2011: 92). İşte ulus devlet bu modern devletin bir devamı olarak ortaya çıkmıştır.

Ulus devlet karakteri itibarıyla modern bir olgudur. Ulusçulukla olan ilişkisi, duygusal olanın kurumsala dönüşümü orijiniinde şekillenmiştir. Modern bir olgu olarak ortaya çıkan ulus devlet yeni bir egemenlik anlayışını da beraberinde getirmiştir. Ulus devlet yeni bir egemenlik biçimi olmakla birlikte tarihen kendini önceleyen egemenliklerin bilişsel dünyalarıyla belirgin bir akrabalık bağına sahiptir (Bostancı, 1999: 48). Ulus devlet iki önemli özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklerden ilki ulus devletin modernliği ikincisi ise yeni siyasi örgütlenme yapısı. Bu bağlamda ulus devlet sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde, yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak gelenekler ile köken mitini canlandırarak

birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgudur (Guibernau, 1997: 93). Buradan hareketle ulus devleti belirleyen nitelikleri şöyle sıralayabiliriz. Belirli bir toprak parçası (ülke, vatan) meşru güç kullanımı (anayasa, hukuk), homojen bir halk (tek ulus), homojen bir kültür, ortak tarih ve ortak kader birliği.

Ulus devletin siyasi bir örgütlenme biçimi olarak ortaya çıkmasında iktidarın çok önemli bir rolü vardır. Çünkü toprakların ilhak veya fetih ile birleştirilmesi ancak devlet iktidarı aracılığı ile gerçekleşebilmektedir. Devlet iktidarı aynı zamanda hem açık sınırları hem de şiddet tekeli bulundurma yeteneği ile modern devlet tanımı içinde temel bir öneme sahiptir. Bu iktidar ulus devlet sınırları içinde gerçekleştirilir, ancak şiddet aynı zamanda ulus devletin kendi çıkarlarını diğer ulus devletlere karşı koruma aracıdır. Devlet iktidarı kendi yurttaşları üzerinde çeşitli yollardan gerçekleştirilir. Birincisi, devletin öncelikli ve merkezi özelliklerinden biri ve yurttaşların günlük yaşamlarını etkileyen bir şey olarak vergi koyma ve toplama hakkıdır. İkincisi, yurttaşların devlete ve birbirlerine karşı hak ve görevlerini belirleyerek bir yandan onları kısıtlaması diğer yandan yetki vermesidir. Üçüncüsü, modern devletin teknoloji sayesinde yurttaşlarını artan ve karmaşıklaşan bir tarzda kontrol etmesidir (Guibernau, 1997: 106-107). Son olarak yeni bir egemenlik biçimine ve iktidar yapısına sahip olan ulus devlet yurttaşlar üzerindeki kontrolü sağlayabilmek için kendisini meşru kılacak bazı kurumsal ve kavramsal düzeneklere gereksinim duymaktadır. Ulus devletin bir bütün olarak kendisini meşrulaştırmada kullandığı kavram ise “ulus” olmuştur. Başka bir ifadeyle ulus devlet, erkini ulus adına kullandığını iddia eden ve yarattığı zorlamayı bu gerekçeyle haklı gösteren bir iktidar türünün hem kavramsal hem de aygıtsal görünümüdür (Karakas, 2000: 45).

Ulus devletlerin oluşum süreçleri birbirinden farklı olmakla birlikte ulus devlet yapılanmasının temelinde ulusun oluşu, uluslararası sistemin bu esasa işlemesi, çoğu alanda klasik ulus devlet politikaları olarak nitelendirilen benzer uygulamaların hayata geçirilmesi standart denilebilecek bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, bir ulus inşa etme ve millî kimlik oluşturma süreci bütün ulus devletlerde yaşanmaktadır. Yine iç ve dış egemenliğe büyük önem verilmekte, üniter bir mantık, en azından teritoryal ve dilsel esaslarda kurumsallaştırılmak istenen tek biçimlilik modelin zaruri gereği olarak her yerde kendini göstermektedir (Şahin, 2006: 92). Öyle ki yapısal anlamda üniterlik taşımayan örnekleri de dâhil bütün ulus devletlerde ulus olmanın gereği olarak ortak tarih, kimlik, paylaşılan değerler ve üst kimlik kesinlikle vardır ve sonuçta merkezi bir siyasi çatı mutlaka tesis edilmektedir. Yaklaşık iki asırdır tüm ulus devletlerde görülen bu özellikler üniter ve millî egemenlik esaslarına sahip siyasi bir düzen ulus devletin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. (Hobsbawm, 1995: 104). Ulus devlet, kendi egemenliği altındakileri, sınırlar vasıtasıyla diğer egemen ülke topraklarından ayırmaktadır ve bu alan içinde herhangi başka bir egemenlik kaynağı veya unsuru kabul etmemektedir. Ulus devletler, hangi şekilde kurulmuş olurlarsa olsunlar hepsinin ortak yanı üniter bir yapıya sahip olmaları ve kolay kolay çoğulculuğu kabul edememeleridir. Buradaki üniterlikten kastımız, farklı unsurların birliği değil, belki daha doğru bir ifadeyle tek bloklu bir toplum yapısıdır. Gerçi bütün ulus devletler çoğulcu bir demokratik parlamenter yapıdan yana olduklarını iddia ederler ama hepsi ideolojik anlamda bir milliyetçi anlayışı da sürdürdüklerinden dolayı, iddialarını da gerçekleştiremezler ve dayatmacı, dışlayıcı bir uygulamadan kolay kolay kurtulamazlar (Gündoğan, 2002: 187).

Fransız Devrimiyle yayılan tarihsel- sosyolojik bir kategori şeklinde ulus devletin ortaya çıkışını ve yayılmasını A. Giddens kapitalist dünya ekonomisinin varlığına bağlamaktadır. Ona göre, tüm kapitalist devletlerin ulus devlet formuna sahip oluşu; kapitalizm ile ulus devlet birliğinin tesadüf olmadığını göstermektedir (Sarıbay, 1998: 15).

Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, sınır kavramının içeriğinde bir değişiklik meydana gelmiştir. Özellikle Fransız devrimiyle birlikte, doğal sınır anlayışı, tek geçerli sınır anlayışı hâline gelmiştir. Bu kavramsal değişiklik, ulus devlet olarak adlandırılan yeni siyasi yapılanma biçiminin idari aygıtına ilişkin yeni bir düzenleme olmasının ötesinde, siyasi bir içerik de taşır. Bu yeni sınır kavramıyla birlikte, sınırların çevrelediği toprak parçasının türdeş bir bütün oluşturduğu düşüncesi de yerleşir. Öte yandan sınır kavramı, kutsal bir içerik edinen sınır kavramıyla bütünleşerek, ulus devlet çerçevesinde özel bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Ulus devlet kurgusu içinde ulus ile ülke, vatan arasında ideolojik bir ilişki yaratılır ve vatan kavramı kurgunun bir parçası olarak bütünün içine yerleştirilir. “Sınır”larda, bütünün içinde yer alan vatanı çevreleyen çizgiler olarak dokunulmazlık ve kutsallık kazanır (Erözden, 1997: 117). Bugün hâlâ ulus devletin en güçlü yanı sınırları içerisinde egemenlik hakkını kullanan tek meşru güç olarak varlığını korumasıdır.

Küreselleşme

Koronavirüs salgını hakkında yürütülen tartışmalarda sıklıkla gündeme gelen bir husus, salgının küreselleşmeye etkisinin ne olacağıdır. Bu bağlamda, küreselleşme sürecinin kesintiye uğrayacağı; ulusların ve devletlerin bir içe kapanma sürecine girecekleri yine sıklıkla ifade ediliyor. Bu iddia ve tahminlerin sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilmesi için öncelikle küreselleşmenin ne olduğunun ele alınması ve sonrasında salgın sürecinde küreselleşme ve ulus devlet ilişkisinin analiz edilmesi gerekir.

Küreselleşme, üzerinde çok tartışılan, çok farklı anlam ve değerler yüklenen, çok farklı tanımlamalara ve nitelere konu olan bir kavramdır. Küreselleşme konusundaki literatürün genişliğine ve kavramın oldukça popüler olmasına rağmen küreselleşmenin herkes tarafından kabul edilmiş ortak bir tanımı yoktur. Küreselleşme olgusunun farklı bakış açıları tarafından değerlendirme eğilimi, söz konusu kavrama bir yandan içerik zenginliği katarken, öte yandan küreselleşme olgusunun sınırlarının dikkate değer bir şekilde zenginleşmesine yol açmıştır. Ayrıca küreselleşmenin henüz tamamlanmamış, devam etmekte olan bir süreç niteliği taşıması, kavramın akademik ve entelektüel çevrelerde hararetli tartışmalara zemin hazırlayacak bir olgu olarak önemini artırmıştır. Küreselleşme, ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen hemen yeryüzünün her alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan ‘sihirli’ bir sözcük haline gelmiş, geniş bir alanda kullanılan ‘klişeye’ dönüşmüştür (Bozkurt, 2000: 17, Koçer, 2004: 103). Küreselleşme konusunda görüş ortaya koyan düşünürlerden bazıları küreselleşmenin ekonomik boyutunu öne çıkarırken bazıları da siyasal ya da sosyokültürel boyutunu ön plana çıkartmaktadırlar. Aynı şekilde bazı düşünürler, kendiliğinden gelişen bir süreci ifade etmek için küreselleşme kavramını kullanırken, diğerleri özellikle gelişmiş bazı ülkelere kullanılan bir olguyu anlatmak üzere küreselleşme sözcüğüne atıfta bulunmakta, kimileri ise nispeten yeni bir gelişmeyi aynı sözcükle isimlendirebilmektedir (Yüksel, 2001: 7 Erdoğan, 2004: 21-22). Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın her tanımlama bir sınırlandırma olarak anlaşılmalıdır. Bu açıdan küreselleşme olgusunun farklı yönlerine ağırlık verilen tanımlamalar olgunun daha iyi anlaşılması ve

ulus devlet yapıları üzerindeki etkilerini anlayabilmek açısından daha verimli olacaktır. Bu aynı zamanda Covid-19 pandemisi nedeniyle ortaya çıkan yeni durumun anlaşılabilmesi içinde ulus devlet küreselleşme ilişkisini anlamamanın faydalı olacağı kanaatindeyim.

Küreselleşme, kavram olarak dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin artışı olarak tanımlanmaktadır. Bu günden bakıldığında kavramın açılımları içinde yer alabilecek süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldır devam ettiği görülmektedir. Küreselleşme bu bağlamda, bir yoğunlaşma ve sıkışma duygusunu anlatmaktadır. Ekonomik-siyasal ve kültürel alanda süren küreselleşme, mekânla etkileşim içinde yayılmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 145).

Küreselleşme kavramı, devletler ve toplumlar arasında karşılıklı ilişki ve bağımlılık sürecini ifade etmektedir. Küreselleşmenin içeriği Kola içip Disney izleyen küresel bir köy ekonomisinden, hatta giderek büyüyen sosyokültürel karşılıklı bağımlılıklardan ibaret değildir. Küreselleşme dünyanın ticaret ve finans rejimlerini yeniden inşa eder ve insanların kendilerini, çocuklarının hayat alanlarını, etnik kimliklerini nasıl gördüklerini etkileyerek, bilinçliliği en yerel ve kişisel düzeylerde yeniden tanımlar. Çoğu kimlikler küreselleşme güçlerinin sonucu olarak değişikliğe uğrar (Tabb, 2002: 15). Küreselleşmenin önemli özelliklerinden birini bireylerin, malların, fikirlerin, imajların, söylemlerin, teknolojilerin, tekniklerin ve benzeri objelerin sürekli hareket hâlinde olmaları ve dünyada sınır tanımayan akışkanlık içerisine girmeleri oluşturmaktadır (Appadurai,1999: 229-238). Ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelere bağlı olarak zaman ve mekân algısında meydana gelen daralma küreselleşmenin tüm dünyayı evrensel bir köy hâline getirmesine sebep olmuştur.

Bu hâliyle küreselleşme her alanda mesafeyi daha az önemli hâle getirmekte, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesini sağlamakta (Bozkurt, 2000: 30-31) bu da günümüzü anlama ve açıklama çabasında anahtar bir kavram olmaktadır. Bu bütünleşme süreci ulus devletlerin giderek sınır kavramında da değişikliğe uğramakta ve giderek ulus devletler her alanda bileşik ulus devlet anlayışlarına doğru evrilmeye birlikte aynı zamanda ulus devletler küreselleşmenin etkisiyle birlikte meydana gelen tehditlere karşı da yerelleşme unsurlarını ön plana çıkarmasına fırsat tanımaktadır. Küreselleşmeyi teknolojik alanda meydana gelen gelişmelere bağlayanlar, onu teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan tarafsız bir gelişme olarak sunmaktadırlar. Buna göre bilgisayar ağırlıklı teknolojiler, kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim, ucuzlayan ulaşım hep birlikte sermaye dolaşımını kolaylaştırmışlar, şirketlerin küresel düzeyde bir üretim ağı kurmasına yol açmışlar ve insanlık, artan iletişim sayesinde “küresel köyde” benzer yaşam ve tüketim alışkanlıkları edinmiştir. Bu, uzun dönemde tüm insanlığın yararına mı yoksa zararına mı olacağı konusundaki tartışmalar hâlen devam etmektedir.

Küreselleşmeyi zaman ve mekân bağlamında açıklamaya çalışan düşünürlerden A. Giddens ise, toplumların birbirleriyle etkileşiminde iletişim araçlarına önemli bir işlev yükler. Küreselleşmeyi, dünyanın kapitalist ekonomisi, ulus devlet sistemi, dünya askeri düzeni ve uluslararası iş bölümü bağlamında tartışan A. Giddens en önemli rolü kendini etkin kılan kapitalist ekonomiye verir. Küreselleşme aslında kapitalizmin dünyayı etkisi altına alma çabasıdır.

Küreselleşmeyle ilgili yapılan tartışmalar, ekseriyetle ulus devletin ortaya çıkışını sağlayan kapitalist sürecin günümüzde ulus devleti ortadan kaldırmaya veya dönüştürmeye çalışan bir süreçte dönüştüğünü göstermektedir. Kapitalizmden ayrı düşünülmesi olanaksız olan küreselleşmenin, bu aşaması en çok geleneksel anlamdaki ulus devleti tehdit eder duruma gelmiştir (Esgin, 2001: 185). Küreselleşmeyle ilgili tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, ulus devletin tarihsel süreçteki oluşumunu sağlayan kapitalist dönüşüm, bu sefer de yeni ve belli ölçülerde farklı etkilerle, ulus devletin meşruiyetini azaltma ya da yok etme amacıyla kendini göstermektedir. Küreselleşmenin kapitalizmin bir aşaması olduğu düşüncesinin haklılığını ortaya koyan bu iddia, birçoklarının emperyalizmin ya da kapitalist mantığın kendini yenilemesinin bir önkoşulu olarak kabul görmekte, küresel kapitalizmle ulus devlet ilişkisinin açıklanmasında hâkim olan bir bakış açısı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşme yeni bir olgu değil, sadece yeni bir terim ya da kavramsallaştırma olarak yüzyıllardır süren sistemin/emperyalizmin bizi kendisi; emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma, emperyalizmin karşısında çaresizlik yaratma çabası olarak da görülebilir (Boratay, 1997: 23).

Her şeyin küresel bir boyut kazanması ulus devletlerin çözmek zorunda olduğu pek çok sorunu da küresel hâle getirmektedir. Günümüzdeki sorunlar bunların ulus devletler tarafından geleneksel yöntemlerle çözülmesini imkânsız hâle getirmektedir. Fakat bu ulus devletlerin döneminin kapandığı anlamına gelmemektedir. Nitekim yaşadığımız salgın da ulus devletlerin inisiyatif alma noktasında küresel karar alma mercilerinden daha ön plana çıkması ulus devletlerin gücünü tekrar gündeme taşımıştır.

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni koşullar, ulus devlet yapılarının işlevlerini ve konumunu derinden etkilemektedir. Serbest ekonominin yaygınlaşması, teknoloji ve liberalizmin millî sınırların klasik fonksiyonlarının bir kısmını ortadan kaldırması, klasik egemenlik unsurlarında içte bağımsız politika geliştirebilme, etkili devlet kontrolü sağlama, dış otoriteleri iç işlere karıştırmama gibi alanlarda görülen aşınmalar, küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki baskı unsurlarından bazılarıdır. Küreselleşmenin bu zorlayıcı etkisi, ekonomi alanındaki bir dizi dinamik değişimin siyasal alandaki ilişkilere yansımalarıyla birlikte, ulus devlet yapıları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca günümüzde yaşanan bilgi devriminin rekabete dayanan bir toplumsal yapılanmaya yol açması ve iktidar dağılımını zaruri hale getirmesi gibi etkenler de bu siyasal yapılanmayı etkilemektedir. (Çınar, 1993: 82). Ancak bu siyasal sürecin ulus devletin varlığını ortadan kaldıracak yeni bir devlet modeli ortaya çıkaracağı tartışmalı gözükmektedir.

Yeni bir siyasal yapılanma konusunda iki öngörünün ön planda olduğu görülmektedir. Son on yıla damgasını vuran öngörü; insanlığın, ekonomi gibi siyasetin de millî kalmasının imkânsızlaştığı ve ulus devlet modelinin ortadan kalkacağı şeklindedir. Bu şekilde düşünenlerin dayanak noktaları, ulus devletin işlevselliğini ve rakipsizliğini yitirmesine sebep olduğunu düşündükleri; toplumların başta ekonomi olmak üzere, sosyal, kültürel, siyasal ve hukuki bakımlardan küresel sistemle bütünleşmeye başlamaları, ulusal egemenliğin uluslararası kuruluşlarla paylaşımının kaçınılmazlığı, yerelleşme taleplerinin artmasıyla yerel otoritelere yetki devrinde görülen artış, etnik bilinçteki canlanmayla çok kültürlülüğün yükselmesi gibi gelişmelerdir (Şahin, 2009: 168).

Diğer öngörü ise ulus devleti tarihin sonu olarak gören, ancak bu ulus devlet yapısında yapısal anlamda bazı değişiklikler olabileceği ve ulus devletin varlığını sürdüreceği şeklindedir. Bu görüşe göre hem ulus ve milliyetçilik silinemeyecek olgulardır hem de küresel bilincin millî bilincin önüne geçmesi imkânsızdır (Smith, 2002: 35). Ayrıca küreselleşme, teknolojik ve ekonomik gücü olan, rasyonel davranabilen tüm toplumlara, millî çıkarlarını daha rahat gerçekleştirebilme ve ulus devlet modelini daha işlevsel kılma yönünde imkânlar sunmaktadır (Coşkun, 2002: 66-67). Bugün aslında devletin önemi azalmamakta, yalnızca işlevlerinde değişiklik ortaya çıkmaktadır. Örneğin asıl görevleri olan ulusal güvenliğin sağlanması yerine giderek daha çok ekonomik meseleler ve bilişim sorunlarıyla uğraşmaları gerekmektedir. Ayrıca artan uluslararası ilişkiler, ulusal bir devlete ihtiyacı arttırmakta ve dolayısıyla küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde etkisi azalmayıp çoğalmaktadır. Kısaca devletler değişen şartlara uyum sağlayarak küresel bir dünyada da merkezi rollerini sürdürecektir en önemli güç ve otorite kaynağı olarak varlıklarını korumaktadırlar (Koray, 2008). İşte 2020 yılının başından beri tüm dünyayı etkileyen Korona virüs pandemisi ulus devletin küreselleşme ile birlikte oynadığı oynayacağı rollerin yeniden tartışma gündemine gelmesini sağlamıştır.

Covid-19 Pandemisi Sonrası Dünya ve Ulus Devletler

Koronavirüs pandemisinin tüm dünyayı etkisini altına aldığı, hayatımızı bütün yönleriyle etkilediği bir zamanda virüsten sonra dünyanın nasıl bir düzen içerisinde olacağı ve uluslararası sistemin nasıl şekilleneceği tartışmaları da büyük bir hız kazanmaya başladı. Bu tartışmaların eksenini COVID-19 pandemisinin küreselleşmenin sonunu getirip getirmeyeceği ve ulus devletin güç kazanıp kazanmadığı soruları etrafında sürmektedir. Küresel çaptaki felaketler kaçınılmaz olarak değişim ve süreklilik üzerine tartışmaları tetikler (Aydınlı, 2020: 35). Oysaki mevcut düzenin sürüp sürmeyeceği yönünde daha temkinli görüşler ileri sürmek daha yerinde olacaktır.

Küreselleşme ile birlikte sınır kavramında yaşanan erozyon her türlü eşyanın sınırsız bir biçimde dolaşımına açık iken birkaç ay içinde sınırların kapatıldığı, seyahat imkânlarının ortadan kalktığı, bireylerin evden çıkamadığı, mal, hizmet ve sermayenin dolaşımının yavaşladığı ya da sınırlandırıldığı sadece virüsle ilgili olan şeylerin özgürce hareket ettiği bir dünya düzenine geçildi. Pandemi sonrası dönemin Westphalian ulus devletleri fikrini güçlendirip güçlendirmeyeceği ya da tamamen yeni bir örgütlenme yolu ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağı belli değil. Mevcut durumun gösterdiği şey ulus devletin hâkimiyeti elinde bulundurmaya devam ettiğidir. Nihayetinde, hareketliliği ve sınırları kontrol eden ve üreten ulus devletlerdir. Salgınla mücadelede uluslararası örgütlerden ziyade ulus devletlerin ön plana çıktıkları görülmektedir. Asya ülkeleri aldıkları sert ve hızlı tedbirlerle vaka sayısının sınırlı kalmasını sağlayarak başarılı bir grafik ortaya koydular. Özellikle Çin'in yüksek gözetim ve iletişim teknolojilerini sonuna kadar kullanması ile birlikte salgını kontrol altına almayı başarabildi. Özellikle Covid-19 ile gelen küresel felaket karşısında bireylerin ve toplumların aciz kalması ulus devletin güçlü olmasının önemini ortaya çıkarmıştır.

Pandemi ile birlikte klasik ulus devlet yapısının sınırları belirli bir toprak parçası içinde mutlak egemenlik hakkına sahip olması anlamında kontrollerinin bir süre sıkılaştırılması ulus devletin yeniden güçlendiğinin bir göstergesi olmuştur. Ulus devlete geri dönüş Avrupa'da özellikle dikkat çekicidir, AB

ulus üstü bir örgüt olarak birçok kararlarda AB üye ilkelerin çıkarları doğrultusunda birlikte hareket ederken pandemi söz konusu olduğunda üye ülkeleri neredeyse kendi kaderlerine terk etmiştir. Alman Başbakanı Angela Merkel pandeminin başladığı sırada yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında AB'den bahsetmedi bile. Pandemiyle birlikte sınırlar - örneğin Fransa ve Almanya arasında - aniden kapatıldı ve ulus devlet sınırları belirgin bir biçimde görünür hâle geldi. Polonya, İtalya ve İspanya'daki önde gelen politikacılar AB'yi dayanışma vaadinde bulunamadıkları için eleştirdiler. Krizin yönetiminde birçok aksaklığın yaşanması küreselleşmeyi zayıflatan ve ulus devletlerin kontrolünü artıran etkisi dolayısıyla yeni bir küreselleşme biçiminin tartışılacağı mümkün gözükmektedir. Salgın küresel olmakla birlikte etkin bir şekilde ulus devletler tedbirleri alma noktasında ön plana çıkmış durumdadır. Küresel politik-ekonomik düzen de korona virüs pandemisi tarafından derinden etkilenmiştir.

Yaşanan gelişmeler küreselleşmenin ortadan kalkacağını ya da etkisini hızlı bir şekilde kaybedeceğini göstermese de yeni güç dengelerinin ortaya çıkacağını, bölgeselleşmenin bölgesel blokların ortaya çıkmasını ya da yeni blokların oluşmasını hızlandıracağını söyleyebiliriz. ABD'nin bu salgında verdiği başarısız sınav Çin'in güçlü bir biçimde kendini göstermesi dünya da bir eksen değişikliğini gündeme getirmesi muhtemel gözükmektedir. Bu bağlamda Covid-19 salgınının en önemli sonucu, küresel kapitalizm içindeki güç dengelerinin değişmesi ya da canlanması olacaktır. Donald Trump'ın Trans-Pasifik Ortaklığı ticaret anlaşması ve Brexit bu eğilimin göstergelerindedir. Koronavirüs, elbette, küresel dönüşümlerin tek sebebinin olmayacaktır. Hâlihazırda devam etmekte olan güçlü eğilimler güçlendirilecek ve önceden var olan sorun alanlarını daha da genişletecektir.

Ulus devlet bu pandemi ile birlikte Avrupa'da dikkat çekici bir geri dönüş yaşamıştır. Çünkü AB ülkelerinin her biri büyük siyasi ve ekonomik olaylarda dayanışma içinde olurken bu pandemi her bir üye ülkeyi kendi kaderiyle baş başa bırakmış ve durum AB üye ülkeleri içinde yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Özellikle pandeminin en çok etkilediği ülkelerden olan İtalya ve İspanya AB üyesi ülkeler olmasına rağmen bu salgında tek başlarına bırakıldılar ve bunu da açıkça dile getirdiler. Bu bağlamda küresel yönetimin iyi bir sınav vermediğini ve ulus devletleri kendi kaderine terk ettiğini söyleyebiliriz. Küreselleşmenin ortadan kalkması bile etkisinin tüm dünya ölçeğinde özellikle siyasi ve toplumsal kararalma ve uygulama biçimlerinde hafifleyeceği sadece ekonomik olarak etkisini hissettireceği bir değişime tanık olacağımız açık görünüyor. Koronavirüs pandemisi, sorunun küresel olabilmesine rağmen, pandemiyle mücadelenin daha çok ulus devletler ve ilgili kurumları eliyle gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur.

Covid-19'dan sonraki dünyanın tamamen farklı bir yere doğru evrileceğini yaşanan gelişmeler bize göstermektedir. Bölgesel ulus devletler, küreselleşme, küresel ekonomik düzen, diplomatik ve askeri ilişkiler, ulusal çıkarlar ve sosyal yaşam gibi çeşitli alanlarda radikal değişiklikleri görmemiz kaçınılmaz görünüyor. Fakir ve zengin ülkeler arasındaki farklılıklar, gelişmiş ve az gelişmiş olarak kabul edilme kriterleri ve hatta iç politikalar ve siyasi sistemler bu salgınla birlikte değişecektir. Bugün gelinen nokta da küreselleşme sürecinin salgınla mücadele etmedeki en önemli eksiği, riski küresel hale getirirken risk ile mücadele için gerekli olan küresel yönetim ve işbirliği mekanizmalarını geliştirememiş olmasıdır. Bu noktaya 2000'lerin başında işaret eden sosyolog Gary Gereffi, küreselleşmenin ciddi bir yönetim açığına sebep olduğunu savunmuştur (Kaya, 2020).

Bununla birlikte, küreselleşme daha öncede birçok ciddi krizleri atlattı. İki dünya savaşına, bir Soğuk Savaş'a ve son zamanlarda terörizme karşı küresel bir savaşa rağmen bu eğilim devam etti. Salgınlardan ve pandemilerden de kurtuldu. 1918'de İspanyol gribi, 2003'te SARS, 2009 ve 2010'da H1N1 ve son olarak Ebola. Ayrıca 1997-98 asya krizi 2008 krizi gibi büyük ekonomik krizleri de atlattı. Küreselleşmeye karşı son zamanlarda yaşanan tepki de yeni bir olgu değil. Küreselleşme onlarca yıldır kitlesel protestolara yol açtı, ancak yine de devam etti. Küreselleşme bu süreçlerden farklı düzeylerde ve farklı biçimlerde etkilendi. Bu pandemi ile birlikte ulus devlet westfalyan biçimine geri dönmese bile güçlü bir biçimde geri döndü ve sınırların kontrolü, vatandaşların denetimi gibi noktalarda belirgin bir güç kazandı. Bu güç aynı zamanda ulus devletler söz konusu olduğunda onunla doğal bir ilişkisi olan milliyetçiliklerin canlanması noktasında da bir ivme sağlayacağı tartışmalara konu olmaktadır Appadurai pandeminin tecritçi milliyetçiğin yükselişini zorunlu kılacağını söylemektedir (Daily Mirror, May 23, 2020). Salgın aynı zamanda ulus devleti güçlendirdiği gibi milliyetçiliği de güçlendirecektir. Zaten pandemi öncesinde küresel olarak milliyetçi eğilimlerin artmasını işaret eden gelişmeler yaşanıyor idi ve pandemi sonrası bu eğilimlerin güçleneceğini varsaymak mümkün gözükmemektedir. Avrupa'da özellikle son yıllarda yaşanan yabancı düşmanlığı, İslamofobia ve göçmen karşıtlığı gibi milliyetçi yükseliş pandemi sonrasında da artmaya devam edecektir. Özellikle sınırların sadece göçmenlere ve asli unsuru olarak görülmeyen öteki vatandaşlara kapatılması bir yana diğer ulus devletlere de güvenlik endişesiyle kapatıldığına şahit olduğumuz bir ortamda milliyetçi eğilimlerin yükselmesi kaçınılmaz gözükmemektedir. Hatta bu durum yeniden birinci sınıf ikinci sınıf vatandaş uygulamalarını ve bakış açısını güçlendirecektir. Pandemiyle birlikte hastalıklara odaklanan ve "öteki" nin "ulusun sağlığı" için bir tehdit olarak kabul edileceği yeni bir milliyetçilik biçimi görebiliriz. Pandemi sürecinde zayıf olarak kabul edilen toplumlar bu milliyetçi yükselişin hedefi olabilir (Kanat, 2020). Bu ulus devletin klasik halkı türdeşleştiren yapısının güçlü bir biçimde kendini göstereceğini ve aynı zamanda milliyetçilikleri besleyeceğini göstermektedir.

Sonuç

Ulus devletler özellikle savaş, terör ve bunun sonucunda ortaya çıkan göçler karşısında sınırlarını "öteki" olarak kabulettiği insanlara kapatarak güvenlikçi bir yaklaşımla kendi sınırları içinde yaşayan vatandaşlarını koruma refleksi ile ön plana çıkmış ancak bu pandemi ile birlikte güçlü bir yönetim kapasitesi ve vatandaşlarını koruyabilecek kurumsal hazırlığı olan güçlü ulus devletler ideal devletler hâline gelecektir. Halkın güvenliğinin sağlanması öncelikli olacağı için devletler ve kurumlar önem kazanacaktır. Önceliğin insanlarda olduğu bir düzende güvenliği kimin sağlayacağı sorusuna verilecek yanıt kaçınılmaz olarak devlet olacaktır (Aydın, 2020: 38).

Sonuç olarak koronavirüsün küresel etkileri, koronavirüs sonrası dünya düzeninin aynı olmayacağını göstermektedir. Bu bağlamda postkoronalist bir küreselleşme diyebileceğimiz yeni ilişki düzeninin küresel dünyada tartışılacağı açık görünmektedir. Bugün pandeminin ortaya çıkardığı krizi küresel düzende yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlayan pek çok analiz yapılmaktadır. Koronavirüs salgınının önümüzdeki yıllarda Berlin Duvarı'nın yıkılışı, 11 Eylül saldırıları ve Arap ayaklanmaları gibi küresel ilişkilerde yeni bir on yılın başlangıcıyla özdeşleşen çığır açıcı gelişmelerden birisi olarak hatırlanacağını söylemek yanlış olmaz (Erşen, 2020: 58).

Küreselleşmenin yok olması mümkün olmasa bile yeni bir küreselleşme ile dünya düzenin şekilleneceğini ekonomiden sağlığa, sosyal yaşamdan taşımacılığa kadar birçok alanda bu değişimin emarelerini görmeye başladık. Ulus devletin geri dönüşü ile birlikte küreselleşme düzeninde önemli bir aktör olarak yeni bir yönetim ağı geliştirebilir. Ulus devletin geri dönüşü ile ilgili temel sorun küresel bir düzende bütün ulusları ilgilendiren birçok konunun ve aynı zamanda küresel bir sorun olan hastalıkların çözümü noktasında küreselleşmeye destek verip vermeyeceği paradoksunu nasıl aşabileceğidir.

Kaynakça

- Appadurai A. (1999). “Globazation and Research Imagination”, *International Social Sciences Journal*, Number: 160, June, s. 229-238.
- Arıkan H.(2019). “Küreselleşme ve Sanat”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi / International Journal of Human Studies*, Sayı 3, ss.8-19.
- Aslanoğlu R. A. (2000). *Kent Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Aydın E. (2020). *Salgınlar ve Uluslararası Sistemin Dayanıklılığı*. Ankara: SAM Yayınları. <http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2020/04/sam-covid-kitap.pdf>
- Boratav K. (1997). “Ekonomi ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*. Derleyen: Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, ss.19-28.
- Bostancı M. N. (1999). *Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*. İstanbul: Doğan Kitapları.
- Bozkurt V. (2000). *Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Coşkun R. (2002). *Küreselleşme-Türkiye Eksenli Analizler*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çınar A. (2020). “How the global system will be shaped after the Covid-19 pandemic”, <https://www.trtworld.com/opinion/how-the-global-system-will-be-shaped-after-the-covid-19-pandemic-35614>
- Çınar M. (1993). “Küresel Sermaye ve Ulus- Devlet Üzerine Etkileri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 62, ss. 78-94.
- Daily Mirror. (2020). “Return Of The Nation-Satate, The Way Out For US”, May 23.
- Erdoğan T. (2004). “Küreselleşmenin Ekonomik, Politik ve Toplumsal Yansımaları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2-3), ss. 21-44.
- Erözden O. (1997). *Ulus-Devlet*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Erşen E. (2020). *Koronavirüs, Küreselleşme ve Uluslararası Sistem*. Ankara: SAM Yayınları. <http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2020/04/sam-covid-kitap.pdf>
- Esgin A. (2001). “Ulus Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, ss.185-192. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/49.pdf>, Erişim: 20.07.2016.
- Guibernau M. (1997). *Milliyetçilikler*, N. Nur Domaniç. (Çev.). İstanbul: Sarmal Yay.
- Gündoğan A. O. (2002). “Devlet ve Milliyetçilik”, *Doğu Batı Dergisi*, Yıl 6, Sayı 21, ss.181-193.
- Heywood A. (2011). *Siyaset Teorisine Giriş*, H. M. Köse. (Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Hobsbawm E. J. (1995). *1780'den Günümüze Millet ve Milliyetçilik, Program, Mit ve Gerçeklik*, O. Akınhay. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kanat K. B. (2020). “In Post-Coronavirus World, Nation States Doomed to Change Policies”, *Daily Sabah*, 30 March, <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/in-post-coronavirus-world-nation-states-doomed-to-change-policies>

- Karakaş M. (2000). *Türk Ulusçuluğunun İnşası*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Kaya Y. (2020). “Virüs Küreselleşmenin Yol Haritasını Takip Ediyor”, 11 Nisan, <https://tyap.net/vkyh>
- Koray M. (2008). “Küreselleşme Süreci ve Ulus-Devlet, Ekonomi, Siyaset Tartışmaları”, <Http://Toplumsalbilinc.Org/Forum/Index.Php?Topic=2477.0>
- Sarıbay A.Y. (1998). “Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam”, *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Smith A. D. (2002). *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*. D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Everest Yayınları.
- Şahin K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus-Devlet*. İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.
- Şahin K. (2006.). *Türkiye’de Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlete Bakış*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Tabb W. K. (2002). *Ahlaksız Fil, 21.Yüzyılda Küreselleşme ve Sosyal Adalet Mücadelesi*. E. Özkaya, (Çev.). Ankara: Epos Yayınları.
- Yüksel M. (2001). *Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye*. Ankara: Siyasal Kitabevi.